

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATION
NOVEMBER 2021

XITSONGA RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA: PAPILA I
XITSONGA FIRST ADDITIONAL LANGUAGE: PAPER I

Nkarhi: 2½ wa tiawara

100 wa timaraka

HLAYA SWILERISO LESWI LANDZELAKA HI VUKHETA

1. Papila leri ri na 15 wa tipheji. Kamba loko papila ra wena ri helerile.
 2. Hlaya swivutiso hinkwaswo hi vukheta.
 3. Hlamula swivutiso HINKWASWO.
 4. U komberiwa ku sungula xivutiso xin'wana na xin'wana eka pheji yintshwa.
 5. Swi ta vuyerisa wena loko u tsala swi vonaka u tlhela u andlala ntirho lowu baseke.
 6. Nombora tinhlamulo ta wena ku ya hilaha swivutiso swi nomboriweke hakona.
-

XIYENGE XA A XIMBANGU**XIVUTISO XA 1 PROSI**

Hlaya xitshuriwa xa A na xa B kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka swona.

XITSHURIWA XA A**TIVA TIMFANELO TA WENA**

Somisa mana wa Rhulani loko a ya evukatini, Rhulani a a ri na kaye wa malembe hi vukhale. Loko a hlangana na Fumani a n'wi gangisa u n'wi byerile leswaku u na n'wana sweswo a swi endlangi leswaku rirhandzu leri Fumani a a ri na rona eka Somisa ri hunguteka. Fumani a a tiyimiserile ku koka rhanga na vana va rona. Rhulani u tshamile na vatswari va yena kusukela siku leri Fumani a nga koka rhanga na vana va rona.

Rhulani u fikile a tshama tsevu wa malembe a ha hlayisekile. Timhaka ti te ti ta biha loko Rhulani a khoma khumentlhanu wa malembe. Leswi hakunene a xi xongile n'wana wa vanhu, xi vumbekile na swirho swa xona swi yimekile kahle. Fumani se a a sungula ku xi navela, u sungurile ku hamba a xi nyiketela timali to tala leti nsati a a nga ti tivi. Loko Rhulani a kombela ku endleriwa swo karhi hi tata wa yena, a a endleriwa hi ku copeta ka tihlo no nyikiwa swo tala. Loko masiku ya famba, Fumani u byerile Rhulani leswaku wa n'wi rhandza.

Leswi swi chavisile Rhulani kambe Fumani a n'wi byela leswaku a nga chavi hikuva a hi n'wana wa yena wa ngati naswona swi endlisiwa xiswona leswaku loko n'wana a sungula ku kula, a nge si sungula ku ya endla timhaka ta masangu ehandle u fanele a rhanga a dyondzisiwa hi tata wa yena. Rhulani a nga pfumelangi hinkwaswo sweswo hikuva exikolweni xa vona a va dyondza eka dyondzo ya Ndzhendzeleko wa Swa Vutomi leswaku a va fanelangi ku endla timhaka ta masangu va nga si kula ku ringanela hikuva swi nga va vangela vuvabyi bya mfukuzana. Eka dyondzo leyi a va dyondza na timfanelo ta ximunhu na vutihlamuleri bya kona.

Fumani u tshembisile Rhulani leswaku loko o byela mana wa yena u ta n'wi balesela hi xibalesa. Hiloko se ku tumbuluka rivengo lero chavisa exikarhi ka vona havambirhi. Rhulani u sungurile ku ka a nga ha ri na kurhula emoyeni kambe a a chava ku byela mana wa yena. Rhulani na Fumani se a va hanya vutomi bya kondlo na ximanga. Leswi Somisa a a ri Soxaliweka u hatlisile a swi lemuka leswaku ku na swin'wana exikarhi ka lavambirhi. U ringetile ku vutisa nuna wa yena hi mhaka leyi kambe o tlula a nantswa tilo a tlhela a ya byela Rhulani leswaku loko o vula leswaku ku humelerile yini u ta n'wi dlaya. Ku sungurile ku ka ku nga ha ri na kurhula endyangwini, Fumani u ringetile hi matimba na hi tindlela hinkwato leswaku Rhulani na Somisa va nga tikumi va ri swin'we eka ndhawu yin'we nkarhi wo leha. A a tiboha leswaku a tshama a ri kona exikarhi ka vona minkarhi hinkwayo.

Somisa u ringetile ku vutisa Rhulani, Fumani a ri kona, kambe a nga pfumeli ku boxa lexi n'wi dyaka, ku kondza siku rin'wana Fumani a ya enhlengetanini ya le ntirhweni laha a a boheka ku ya etlela kona. Leri hi rona siku leri ximanga xi nga huma esakeni hi rona. Somisa u vutisile Rhulani lexi dyaka moya wa yena. Rhulani u hlamuserile hinkwaswo leswi nga humelela kufikela loko ku ta sungula rivengo. Mhaka leyi yi tsemile Somisa nhlana swinene. Hi siku leri Fumani a nga vuya hi rona enhlengetanini u lo vhela a yi hlaya yi pfariwile. A swi vona xikan'we leswaku a ka ha ri na xihundla xa la, ximanga xi humile esakeni. Leswi swi endlile leswaku a sungula ku tikarihisa kambe leswi a swi kalangi swi n'wi tsuvula misisi Somisa hikuva ku ya hi yena a a vona swi antswa leswaku a lahlekeriwa hi vukati kambe n'wana wa yena a va a hlayisekile a nga xanisiwi nakatsongo.

Somisa a nga ha swi hlwerisangi, u lo vhela a vona swi antswa ku va a herisa vukati bya vona xikan'we. Loko Somisa a nga ri kona, Fumani u ringetile ku chavisa Rhulani hi ku n'wi karihela na ku n'wi ba kambe Rhulani o tserhee, a n'wi hlamula leswaku loko o n'wi ba u ta ya n'wi mangalela emaphoriseni hikuva u ta va a n'wi xanisa no onha timfanelo ta yena. Somisa u endlile swilaveko hinkwaswo leswi lavekaka loko vatekani va fanele va hambana no herisa vukati bya vona. Fumani u ringetile hi tindlela hinkwato to xavelela kambe se a a onherile xihlovo, mati a ma halakele makumu. A nga ha swi kotangi. Vukati byi va byi hahlukile.

[Xitshuriwa lexi xi hundzuluxeriwile xi huma eka webusayiti ya <www.dlgsc.wa.gov.au>]

SWIVUTISO SWA XITSHURIWA XA A

- 1.1 Xana Rhulani a a ri na malembe mangani loko a fika emutini wa Fumani? (1)
- 1.2 Hlawula nhlamulo yin'we leyi nga yona eka leti nga laha hansi.

Eka ndzimana yo sungula ku vuriwa leswaku Fumani a a tiyimiserile **ku koka rhanga na vana va rona** leswi vulaka leswaku a a tiyimiserile ku ...

 A endlela Somisa xin'wana na xin'wana.
 B teka Somisa na vana va yena.
 C famba na Somisa kun'wana na kun'wana.
 D tshama na Somisa na swiphiqo swa yena. (1)
- 1.3 Hi tihi tindlela TIMBIRHI leti vana va talaka ku xanisiwa hi tona emindyangwini yo tala. (2)
- 1.4 Hi xihi xivangelo xo va Rhulani a tshamile nkarhi wo leha a nga hlamuseli mana wa yena leswaku Fumani a a ri ku n'wi xaniseni? (2)
- 1.5 Kombisa ku yelana loku nga kona exikarhi ka nhlokomhaka na hungu ra xitshuriwa. (2)
- 1.6 Nyika tinhlamuselo ta leswi landzelaka:
 - 1.6.1 Ku hanya bya kondlo na ximanga. (2)
 - 1.6.2 Ku tlula a nantswa tilo. (2)
- 1.7 Loko a ku ri wena Rhulani u hlanganile na xiyimo lexi a a ri eka xona xo xanisiwa hi timhaka ta masangu hi tata wa wena, a wu ta va u endlile yini? (2)
- 1.8 Ku va Fumani a ringetile hi matimba leswaku Rhulani a nga boxi leswaku wa n'wi xanisa, swi kombisa yini mayelana na vutivi bya yena eka swiendlo swa yena? (2)
- 1.9 Hi yihi dyondzo leyi u yi kumeke eka xitshuriwa lexi? (2)
- 1.10 U vona yi ri mhaka ya kahle ku va n'wana a tiva timfanelo ta yena kumbe a hi mhaka ya kahle? Seketela nhlamulo ya wena. (2)

- 1.11 Hi ku vona ka wena, mhaka yo va Fumani a xanisa Rhulani hi ta masangu ku ri ku i n'wana wa yena ya khorwisa ke? Seketela nhlamulo ya wena. (2)
- 1.12 Loko Fumani a a ri xaka ra wena, a wu ta n'wi tsundzuxa yini mayelana na ku xanisa n'wana wa yena hi timhaka ta masangu ke? (2)

XITSHURIWA XA B

[Xifaniso lexi xi huma eka webusayiti ya <www.highschoolstudentswearingmasks.com>]

SWIVUTISO: XITSHURIWA XA B

- 1.13 Hlamusela leswi humelalaka eka xitshuriwa xa B hi marito ya wena. (2)
- 1.14 Hi swihi leswi swimunhuhatwa leswi nga laha henhla swi nga ta vuyeriwa hi swona eka ku va swi ambarile 'timask'? (2)
- 1.15 Ku va swimunhuhatwa leswi nga eka xitshuriwa swi nga ambalangi yunifomo swi nga va swi kombisa yini hi muxaka wa xikolo xa vona? (2)

30 wa timaraka

XIYENGE XA B**XIVUTISO XA 2**

Hlaya **XITSHURIWA XA C** laha hansi kutani u landzelela swileriso leswi nga ehansi ka xona.

SWILERISO

Longoloxa **NTLHANU** wa tipoyinti ntsena ta **tindlela letinene to kuma vurhongo lebyinene**.

Nombora swivulwa swa wena ku suka eka **1–5**.

Tirhisa marito ya **WENA N'WINI**.

Hlaya xitshuriwa xa C lexi nga laha hansi lexi vulavulaka hi **tindlela letinene to kuma vurhongo lebyinene**.

XITSHURIWA XA C**TINDLELA LETINENE TO KUMA VURHONGO LEBYINENE**

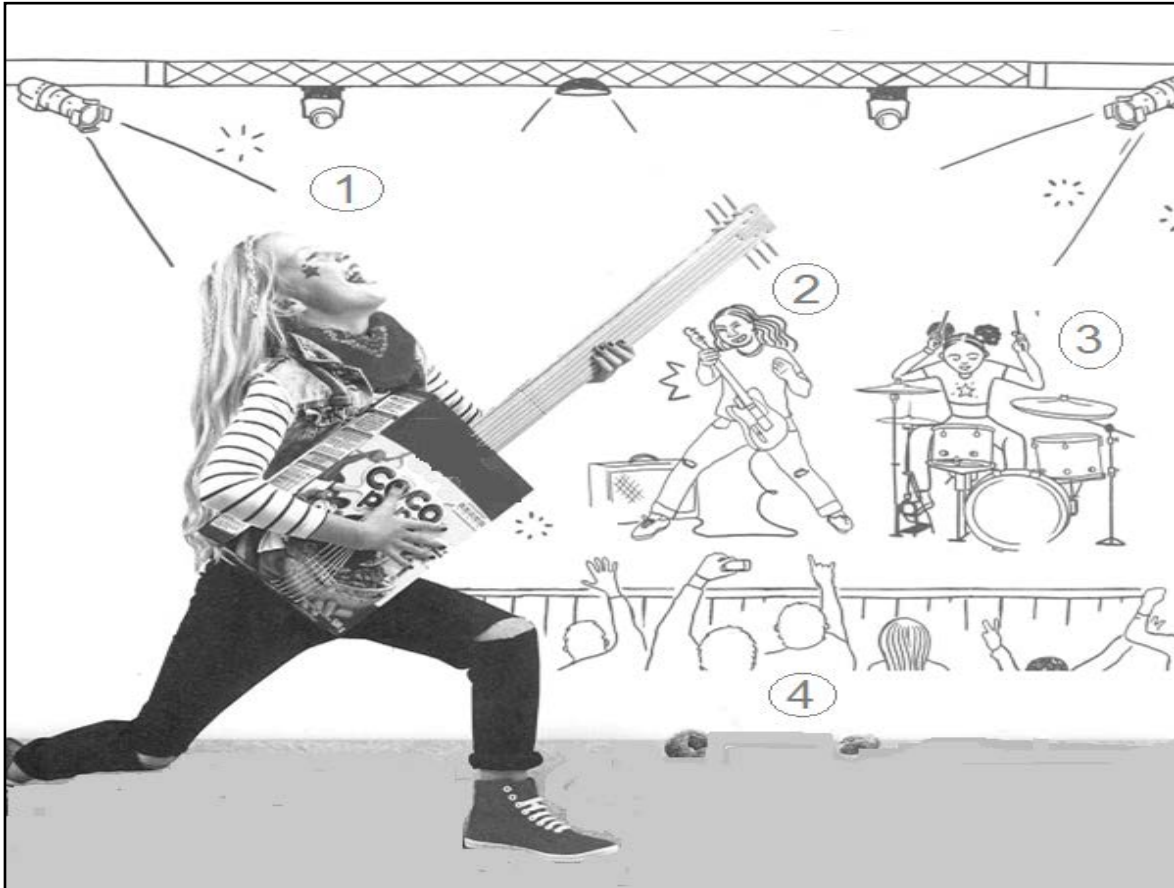
Ntirho wa vurhongo i ku wisisa miri na ku wu pfxelela leswaku wu kuma matimba mantshwa leswaku wu va wu lulamerile migingiriko leyi landzelaka. Hambiswiritano, vanhu vo tala va tshama nkarhi wo leha va nga kalangi va byi nuha nakatsongo leswi kavanyetaka vurhongo lebyinene lebyi lavekaka evuton'wini bya munhu. Kofi yi tlakusa mpimo wa matimba eka munhu, ntsena loko yi ri leyo hava khafeyini. Hikokwalaho ka sweswo tiya yi endla leswaku munhu a nga khomi hi vurhongo na ku n'wi nyika matimba yo ehleketa swinene. Chukele ro tala eswakudiyeni ri na khombo swinene hikuva ri kavanyeta minkarhi leyi munhu a a fanele a toloveleke ku etlela hi yona no n'wi hlambisa timbilu leswaku a hetelela a nga naveli swakudya. Mpfuvelo wa swakudya na wona wu kavanyeta vurhongo hikokwalaho ka swakudya leswi taleke chukele. Xin'wana xa nkoka lexi pfunaka ku etlela kahle i ku va munhu a tidyondzisa ku landzelela minkarhi leyi a tivekeleke yona ya ku etlela madyambu man'wana na man'wana. Miri wu wisa no etlela kahle ekamareni leri nga lo dzwii, ri lo whii ri tlhela ri phyuphya. Munhu u fanele a papalata ku endla migingiriko yo tiolola loko ku sale nkarhi wutsongo wo ya ku etleleni. Awara yin'we loko munhu a nga si ya eku etleleni hilaha miehleketo ya munhu yi sungulaka ku kala yinga ha ehleketi ngopfu. Leswi swi vula leswaku munhu a nga fanelangi a pfumelela huwa ekamareni ra yena hikuva hi yona ndhawu ya yena yo wisela eka yona leswaku a ta kuma vurhongo lebyinene. Loko u ri na thelevhixini ekamareni ra wena u ta tshama u lo hahlu, leswi nga ta endla leswaku u pfuka u karhele swinene u tlhela u nga ri na matimba hi ku vona migingiriko ya yona nkarhi wo leha. Xa makumu xa nkoka hileswaku: u nga tshuki u ya eku etleleni namadyambu u hlundzukile hikuva swi ta endla leswaku u pfuka u karhele swinene.

[Xi hundzuluxeriwile ku suka eka webusayiti ya <www.health.harvard.edu/sleep.com>]

10 wa timaraka

XIYENGE XA C NTIVORIRIMI NA MATIRHISELO YA RIRIMI**XIVUTISO XA 3**

Xiya **KHATHUNI** leyi nga laha hansi kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka yona.

XITSHURIWA XA D

[Khathuni leyi yi huma eka webusayiti ya <www.cartooncollections.com>]

- 3.1 Boxa mbangu lowu swimunhuhata leswi nga laha henhla swi nga eka wona. Seketela nhlamulo ya wena. (2)
- 3.2 Ku nga va ku ri wihi nkarhi wa siku lowu timhaka leti nga eka khathuni ti humeleleke hi wona? Seketela nhlamulo ya wena. (1)
- 3.3 Ku nga va ku ri xihi xikongomelo xa swimunhuhata swa tinomboro ta 1, 2 na 3 eka khathuni leyi? (1)
- 3.4 Ku va swimunhuhata swa nomboro ya 4 swi tlakusile mavoko swi nga va swi kombisa yini mayelana na matitwelo ya swona? (2)
- 3.5 Hi ku vona ka wena, ximunhuhata xa nomboro ya 1 xi nga va xi titwa njhani? Seketela nhlamulo ya wena. (2)
- 3.6 Hi xihi ximunhuhata lexi ku tsakisaka naswona hikokwalaho ka yini? (2)

[10]

XIVUTISO XA 4

Xiya xinavetiso lexi landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka xona.

XITSHURIWA XA E: XINAVETISO

[Xifaniso lexi xi hundzuluxeriwile xi huma eka webusayiti <www.burgercity.com>]

Burger City yi xavisa **tiburger** to nandziha ku tlula switolo hinkwaswo. Loko u xava yin'we leyikulu u kuma yin'we leyitsongo mahala. Vavasati lava nga na swa le mandleni, hatlisani mi ta xava **tiburger** to aka miri hikuva xinamu xi dlele nkwahle. Va ringetile vo tala ku endla **tiburger** to fan ana ta hina kambe va tsandzekile.

- 4.1 Xana xinavetiso lexi xi nga va xi kongomisiwile eka vamani? (1)
- 4.2 Tsavula marito yo onga lama tirhisiweke hi mutsari ku onga vahlayi. (1)
- 4.3 Xana marito ya munavetisi lama nga laha hansi ma khorwisa ke? Seketela nhlamulo ya wena.
"Va ringetile vo tala ku endla tiburger to fana na ta hina kambe va tsandzekile." (2)
- 4.4 Hi xihl xivangelo xo va munavetisi a tsarile vito ra vhengele ra xinavetiso lexi hi maletere lamakulu ematshan'weni ya lamatsongo? (2)
- 4.5 Hi byihl vuxokoxoko byin'we lebyl pfumalekaka eka xinavetiso lexi naswona lava byl lavaka va nga byl kuma hindlela yihl? (2)
- 4.6 Kombisa mboyamelatlhelo lowu nga kona eka xinavetiso lexi. (2)

[10]

XIVUTISO XA 5

Hlaya xitshuriwa lexi landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka xona.

XITSHURIWA XA F**NHENHA YI VONAKA ENYIMPINI**

"U vulavurisa ku yini ntlunya ndziwena? Kumbe u ndzi rivele? **Wa swi tiva ku ri munhu loyi a etleleke ehansi i yini na mina?**"

"Wa delela nandzuwee! **Namuntlha ndzi lava ku kombisa leswaku ndzi mani.** Wongeti u ndzi rivele."ku vula Ntsumbu hi ku dyikwana **exikhwameni hlwaa!** Ivi a kongoma eka Danisa. 5

Danisa a nga hlamulangi. **U lo na ku kelu, a vona nsimbi yin'wana yo kurha kutani a yi hlohlomula emisaveni a ku hi voko gi! Nsimbi a yi nga dyiwangi hi misava hikuva ku tikela ka yona a ka ha ri kona.**

Ntsumbu u tlangisile mukwana hindlela yo hlamalisa; a wu yisa ehenhla na le hansi, a wu gavagava hi milenge na mavoko. Vanhu va hlalela wonge i bayisikopo. 10
Loko a ri kusuhinyana na Danisa a wu khoma na ku xungeta Danisa hi wona. Danisa a nga va ngi na mhaka na makholokholo ya mu kwana. U lo koka nsimbi a yi rhumela exisutini na le matsolweni ya mulwisi wakwe. U n'wi tlhandleke yona kambirhikanharhu exifuveni a hingakanya hi le nhlokweni ehenhla ka Joni yi ku ehansi puu! A n'wi tlhava mahlo hamambirhi hi nsimbi a nga si n'wi tshika. 15

Vanyingi va n'wi twerile vusiwana loko a nga hetisangi muxungeti wa vutomi byakwe hikuva ku pfuka ka yena a ku ri ku hela ka yena. Yena a a swi tiva leswaku swi ta lava masalamusi ku pfuxa mahlo ya nala wakwe.

[Xitshuriwa lexi xi hundzuluxeriwile xi huma eka Ntshuxeko hi M.S. Mabunda.]

5.1 Nyika ntirho wa rito leri tikisiweke exivulweni lexi nga laha hansi.

U lo na ku kelu, a vona nsimbi yin'wana yo kurha kutani a yi hlohlomula emisaveni a ku hi voko **gi!** (1)

5.2 Xiya xivulwa lexi nga laha hansi kutani u nyika muxaka wa xihluvi xa mbulavula xa rito leri tikisiweke eka xivulwa lexi nga ehansi ka xona.

"Wa swi tiva ku ri munhu loyi a etleleke ehansi i yini na **mina?**" (1)

5.3 Xivulwa lexi nga laha hansi xi le ka tlhelo ra nandzulo. Tlhela u xi tsala kambe u xi yisa eka mpfumelo.

Nsimbi a yi nga dyiwangi hi misava hikuva ku tikela ka yona a ka ha ri kona. (2)

5.4 Lulamisa swihoxo swa matsalelo eka xivulwa lexi landzelaka:

Danisa a nga va ngi na mhaka na makholokholo ya mu kwana. (2)

5.5 Xiya xivulwa lexi landzelaka. Tlhela u xi tsala kambe xi sungula hi ndlela leyi landzelaka.

Hikuva ...

Vanyingi va n'wi twerile vusiwana loko a nga hetisangi muxungeti wa vutomi byakwe hikuva ku pfuka ka yena a ku ri ku hela ka yena. (2)

5.6 Tsala xivulwa xin'wana hi rito leri tikisiweke, kambe u humelerisa nhlamuselo yo hambana na leyi nga eka xivulwa lexi landzelaka:

Loko a ri kusahinyana na Danisa a wu **khoma** na ku xungeta Danisa hi wona. (2)
[10]

30 wa timaraka

XIYENGE XA D VUTLHOKOVETSERI**1A XITLHOKOVETSELO XO KA XI NGA RI XA NDZAWULELO****XIVUTISO XA 6 XIMBANGU**

Hlaya xitlhokovetselo lexi landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka xona.

A NGA FI NTSENA NTIMENI – T.M. Rikhotso

- 1 U tshama u twa leswaku Ntimeni wa tifela ntsena?
- 2 Handle ka mukhegula kumbe mukhalabye;
- 3 Lava ngo vitaniwa hi Xikwembu.
- 4 Hambi ku ri vona a swi enetisi mbilu
- 5 Xi kona xivangelo
- 6 Ntimeni a nga khaluti ntsenantsena,
- 7 Ka handziwa ku kuma rimitsu ra rifu,
- 8 Hambi xivangelo xi lo dlu! Erivaleni
- 9 Xa honisiwa.
- 10 Ntimeni a nga fi ntsenantsena
- 11 A hi xiharhi!
- 12 Rifu ri vanga matlharhi eka Ntimeni,
- 13 Ku langutaniwa hi makala ya ndzilo,
- 14 Ku phyandlasiwa vuntswaka
- 15 Rivengo ri venga timbilu ta maxaka;
- 16 Vuxaka bya xaxa.
- 17 Vanyamisoro hi vo vatshiveri va nyimpi,
- 18 "Wo dlawa exivandzanyongeni" i savula,
- 19 Vaakelani va hundzuka vaxindli.
- 20 Tinhlole ta ko' ta hlamarisa:
- 21 Ekule a ti bi to ba "exivandzanyongeni",
- 22 "Xivandzanyongeni" xa ko' i xo ambaamba,
- 23 Hambi i tatana, manana, mukhalabye na mukhegula.
- 24 Mpumbano wa vuloyi wu pupuma bya khuvi,
- 25 Wo twa tatana u dlele n'wana leswaku a ta pfula khefi,
- 26 Kahlekahle tatana a ngo dlaya n'wana loko se a kurile?
- 27 Hikwalaho ka yini a nga n'wi dlayangi loko a ha ri ricece?
- 28 Hi ta dyondza rini
- 29 Leswaku a ri vhikeki?
- 30 I ra tolo,
- 31 I ra namuntlha,
- 32 I ra mundzuku

- 6.1 Nyika mongo wa xitlhokovetselo lexi nga laha henhla. (2)
- 6.2 Tshaha ntila lowu kombisaka leswaku tin'anga ta xintima hi tona ti vangaka madzolonga emitini loko ku loviwile. (1)
- 6.3 Hlawula nhlamulo leyi nga yona eka leti nga laha hansi. Loko mutlhokovetseri eka ntila wa 18 a ku:
- "Wo dlawa exivandzanyongeni" i savula, u vula leswaku mufi u dlayiwa hi munhu loyi a nga le ...
- A nyongeni.
B mahosi.
C kule.
D kusuhi. (1)
- 6.4 Hlamusela leswi mutlhokovetseri a vulaka swona hi mintila ya 12 lowu nge:
- "Rifu ri vanga matlharhi eka Ntimeni." (2)
- 6.5 Boxa leswi mutlhokovetseri a vulaka swona hi mintila ya 29, 30, 31 na 32 leyi nge:
- 29 "Leswaku a ri vhikeki."
30 "I ra tolo."
31 "I ra namuntlha."
32 "I ra mundzuku." (2)
- 6.6 Xana u nga va tsundzuxa yini vanhu lava tshembelaka eka leswaku hambiloko xivangelo xa rifu xi ri erivaleni ku na munhu loyi a vangeke rifu ra mufi? (2)

[10]

1B SWITLHOKOVETSELO SWA NDZAWULELO**NHLENGELO WA VUTLHOKOVETSERI – K.G. BALOYI****XIVUTISO XA 7 XIMBANGU**

Hlaya xitlhokovetselo lexi landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka xona.

LOKO A WU LO NDZI YINGISA – Dr. M.D. Ndove

- 1 Munghana,
- 2 Loko a wu lo ndzi twa;
- 3 Ivi wena wo yengiwa hi macheleni ya xikanyana lexiya;
- 4 Xitahikufamba xi huma kwalomo;
- 5 Xi ku chefulela yona onge a yo endliwa hi xona.
- 6 U titwa u ri wena lero na mhani wa wena u va hundzula xiyutha.
- 7 A wu ri eka ya wena.
- 8 U fumiwa hi wa wena.
- 9 Xi ku yisa hala na hala;
- 10 U lo mpfampfa emovheni u tlhela u humesela na voko ehandle hi fasitere.
- 11 Ra wena a ri ri endleleni.
- 12 Namuntlha u munghana wa xuka na xitheve.
- 13 Namuntlha u maseve wa philisi na mati.
- 14 Xi yile kwihi xiyisa lexiya a wu xi bombisa?
- 15 Xi tiendlile xidongodi xi ngenaka ehansi loko xi hundzeriwile hi nkarhi.

7.1 Hi yihi mhakankulu leyi xitlhokovetselo lexi nga laha henhla xi vulavulaka hi yona. (2)

7.2 Tshaha ntila lowu kombisaka ku nyika munhu mali hi xitalo handle ko hlayela leswaku i mali muni leyi u n'wi nyikeke yona. (1)

7.3 Hlawula nhlamulo leyi nga yona eka leti nga laha hansi. Loko mutlhokovetseri a ku:

"Xitahikufamba xi huma kwalomo", eka ntila wa 4 u vula munhu wo kala u nga n'wi ...

- A rhandzi.
- B tshembi.
- C tivi.
- D koti. (1)

7.4 Hlamusela leswi mutlhokovetseri a vulaka swona hi mintila ya 6 na 10 leyi nge:

6 "U titwa u ri wena lero na mhani wa wena va va xiyutha."

10 "U lo mpfampfaa, emovheni u tlhela u humesa na voko hi fasitere." (2)

7.5 Ku va mutlhokovetseri a vulavula nkarhi wo leha kusuka eka ntila wa 7 kufika eka ntila wa 15 ku ri hava tindzimana swi kombisa yini? (2)

7.6 U nga va tsundzuxa yini vanghana lava nga yingisiki vanghana va vona va kala va nghena ekhombyeni? (2)

[10]

XIVUTISO XA 8 XIMBANGU

Hlaya xitlhokovetselo lexi landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka xona.

XIYIMO XA HUNDZA – Dr. M.D. Ndove

- 1 Xixika xi landziwa hi ximun'wana.
- 2 Ximun'wana xi loyiwa hi ximumu.
- 3 Ximumu na xona xi hlongoriwa hi xixikana.
- 4 Kutani wena munhu u karhatekela yini hi xiyimo xa namuntlha ke?
- 5 Va kona lava nga emaxangwini yo tlula ya wena.
- 6 Va kona lava va xanisekaka vusiku na nhlikanhi.
- 7 Va kona lava va rilaka yi tlhela yi oma.
- 8 Kambe va yima hi ra ku: 'xiyimo xa hundza'.
- 9 U tekela yini nghole?
- 10 U funyela yini maphilisi?
- 11 U ticukumetela ku yini exiporweni xa xitimela ke?
- 12 Muntshwa wa mina, 'xiyimo xa hundza'.
- 13 Daniyele na vanghana va yena va hlanganile na swona.
- 14 Rifuwo ra Jobo ri fambile a lo ri nhwii!
- 15 Jona na yena u tshamile ekhwirini ra nhlampfi.
- 16 Wena u chava yini hikuva 'xiyimo xa hundza'.
- 17 Vutomi i ndzalama.
- 18 Vutomi i nkateko.
- 19 Bya wena a byi fani na bya loyi a nga etlhelo ka wena ke?
- 20 U tixanisela yini hi 'xiyimo'.
- 21 Swi lava ntsena ku tiyisela.
- 22 Ku yingisela.
- 23 Ku tshemba
- 24 U ta hundza eka 'xiyimo xin'wana na xin'wana'.

- 8.1 Hi yihi mhakankulu leyi xitlhokovetselo lexi nga laha henhla xi vulavulaka hi yona. (2)
- 8.2 Tshaha ntila lowu mutlhokovetseri a tsundzuxaka vantshwa leswaku va nga tshuki va tisunga hi ku tiboha hi ntambu hikokwalaho ka ku tikeriwa hi vutomi? (1)

- 8.3 Hlawula nhlamulo leyi nga yona eka leti nga laha hansi. Loko mutlhokovetseri a ku:

"Vutomi i ndzalama.", eka ntila wa 17 u vula leswaku i bya ...

- A ntikelo.
- B xiyimo.
- C nkoka.
- D vutlharhi. (1)

- 8.4 Hi yihi dyondzo leyi u yi kumeke eka xitlhokovetselo lexi? (2)

- 8.5 Xana ku va mutlhokovetseri a tlhokovetsela nkarhi wo leha kusuka eka ntila wa 1 kufika eka ntila wa 12 ku ri hava tindzimana swi kombisa yini? (2)

- 8.6 U vona mhaka yo va munhu a fanele a amukela xiyimo xo tika lexi a hlanganaka na xona ku ri mhaka ya kahle ke? Seketela nhlamulo ya wena. (2)

[10]

30 wa timaraka

Ntsengo hinkwawo: 100